

Міжмовна інтерференція у мовленні українських дітей, які живуть у Польщі

Барбара Кирц

Ягеллонський університет, Краків – Польща
barbara.kyrc@uj.edu.pl; <https://orcid.org/0000-0001-8271-2682>

Марія Редькwa

Ягеллонський університет, Краків – Польща
mariya.redkva@uj.edu.pl; <https://orcid.org/0000-0002-1981-8510>

Interferencja międzyjęzykowa w mowie ukraińskich dzieci mieszkających w Polsce

Barbara Kyrc

Uniwersytet Jagielloński, Kraków – Polska

Maria Redkwa

Uniwersytet Jagielloński, Kraków – Polska

STRESZCZENIE. Artykuł porusza problem interferencji językowej w mowie wielojęzycznych dzieci z Ukrainy w wieku przedszkolnym, które mieszkają w Polsce i posługują się językiem ukraińskim, rosyjskim, polskim oraz w pewnym stopniu językiem angielskim. Badania pokazują wzajemne wpływy i transfer z innych języków do języka pierwszego (L1) lub języka ojczystego na wszystkie podsystemy językowe. W dalszej części artykułu zwrócono uwagę na narracje oparte na dwóch opowieściach obrazkowych. Przełączanie oraz mieszanie kodów różnych języków i jednocześnie zachowanie umiejętności językowych L1 w środowisku obcojęzycznym to główne zagadnienia poruszane w artykule. Wyniki badań wskazują na nowe zjawisko językowe spowodowane kontaktem języka ukraińskiego, rosyjskiego i polskiego w mowie dziecka. Artykuł ma również znaczenie praktyczne dla nauczycieli szkół i przedszkoli, logopedów pracujących z dziećmi z Ukrainy i innych krajów w Polsce.

Słowa kluczowe: interferencja, wielojęzyczność, dzieci dwujęzyczne, mowa dziecka, narracja, język pierwszy (L1)

Interlingual interference in the speech of Ukrainian children living in Poland

Barbara Kyrс

Jagiellonian University, Cracow – Poland

Maria Redkva

Jagiellonian University, Cracow – Poland

ABSTRACT. The article deals with the problem of language interference in the speech of multilingual preschool children from Ukraine living in Poland and speaking Ukrainian, Russian, Polish and using English to some extent. The research shows the impact and transfer from other languages to the first language (L1) or mother tongue on all language subsystems. Following this, the article draws attention to narratives based on two picture stories. Code-switching, code-mixing of different languages, and the preservation of L1 language skills in foreign-language environment are the main issues discussed in the paper. The results of the research demonstrate a new lingual phenomenon caused by contacting Ukrainian, Russian, and Polish in children's speech. The article also has applied meaning for school and preschool teachers, speech therapists working with children from Ukraine and other countries in Poland.

Keywords: interference, multilingualism, bilingual children, children's speech, narrative, first language (L1)

Мовна інтерференція – це складний феномен взаємопроникнення та змішування мовних кодів, в основі якого лежить значно глибший процес, що охоплює світоглядні та культурні особливості кожного етносу. Як зазначила Дж. Велс Ліндфорс, немає таких двох мовно-культурних спільнот, які б сприймали реальність однаковою. Мова кожної спільноти відображає її світогляд, важливі для неї категорії та досвід [Wells Lindfors 1980: 44]. Інтерференція – це змішування не лише мовних, але й культурних кодів, перенесення стереотипів, уявлень, певних патернів з першої / рідної мови (L1) у структури іноземних мов. Такі процеси відбуваються і під час аудиторного вивчення іншої мови, і в умовах функціонування у багатомовному середовищі та зумовлені перемиканням з однієї мови на іншу (*code-switching*), що описано у літературі на прикладі різних мов [Gardner-Chloros 2009]. З огляду на активізацію міграційних рухів у світі другий аспект став важливим складником соціолінгвістичних досліджень і стосується виявлення впливу однієї мови на іншу як у мовленні дорослих осіб, так і дітей. Фокус на білінгвальні процеси у дітей різного віку зумовлений популяризацією двомовної освіти, а також необхідністю дослідження певних типових явищ, розуміння яких важливе

для шкільництва, а також таких прикладних галузей як міжкультурна логопедія, нейрологопедія, психологія тощо¹.

Мета пропонованої розвідки – показати та проаналізувати вплив контактних мов на рідну (першу, L1) мову дітей з України, які проживають у Польщі та відвідують польські заклади дошкільної освіти. Досліджувана група – 30 дітей 6-7-річного віку, перша мова яких українська або російська. **Об’єкт дослідження** – висловлювання дітей (нарації) на основі двох історій у малюнках.

Аналіз висловлювань охоплює набір інструментів, які розробила Барбара Кирц для масштабного дослідження готовності двомовних (багатомовних) дітей до навчання у польській школі. Методологія складається з кількох етапів: набір цільової групи, анкетування та інтерв’ю з батьками, робота з дітьми польської та української лінгвісток. Співпраця фахівців і водночас носіїв двох досліджуваних мов дозволяє відстежити відхилення від норми у всіх мовах та помітити їхні взаємовпливи. В основу представленого дослідження закладено підходи мікросоціолінгвістики, яка передбачає дослідження індивідуальних випадків (*case study*), та невеликих за кількістю груп. Вибірку мовного матеріалу було здійснено на основі двох історій у картинках „Велосипед” і „Квіти”, висловлювання було записано на диктофон, згодом опрацьовано і відтворено у транскрипції IPA (International Phonetic Alphabet). Як додатковий матеріал до основного самостійного висловлювання дитини використано 4 однакові запитання до історій в обох мовах, щоб порівняти нарацію та імпровізовані відповіді. Отримані взірці нарації ми проаналізували з погляду міжмовних впливів на усіх мовних рівнях. З огляду на напрям дослідження, важливими є і позамовні чинники. Опрацювання даних з анкет для батьків відіграли вагомую роль в описі мовлення дітей.

Проблема мовної інтерференції широко представлена у лінгвістиці в різних площинах як одне з явищ у процесі вивчення або засвоєння другої мови (L2). Соціолінгвіст У. Вайнрайх аналізував інтерференцію у мовленні білінгвів та описав кілька факторів, що впливають на формування володіння другою мовою: двомовний бекграунд мовця, нелояльне налаштування щодо цільової мови, обмежений словниковий запас у другій мові, необхідність у добиранні синонімів, стиль і престиж [Weinreich 1970: 64–65]. Американський мовознавець Л. Селінкер, досліджуючи інтерференцію, увів термін інтермова (*interlanguage*) у контексті дослідження засвоєння другої мови. За його твердженням, інтермова ґрунтується на таких основних принципах: надмірне узагальнення (*over-generalization*), трансфер (*transfer*), і фосилізація (*fossilization*) [Selinker 1972: 215]. Інтерференція виникає у процесі вивчення

¹ Пропонована стаття презентує частковий результат ширшого дослідження двомовних дітей з України, емпіричну частину якого було проведено у 2019–2021 рр. Основна концепція дослідження – оцінювання комунікативних компетенцій у польській мові українсько- та російськомовних дітей із погляду їхньої готовності до навчання у польській початковій школі.

іноземної мови і може бути колективним та індивідуальним явищем, її розглядають і як трансфер рис першої мови мовця у другу. Часто її звужують до білінгвальної мовної ситуації, однак дослідження засвідчують взаємовпливи більше, ніж двох мов. Інтерференція має вияв на всіх мовних рівнях – фонетичному, лексичному, морфологічному та синтаксичному, реалізуючись у відхиленні чи порушенні норми однієї мови під впливом іншої чи інших мов. За узагальненим визначенням дослідників, інтерференція «особливо послідовно виявляється у фонетиці як ідеофонія (термін Д. Джоунза) – відношення між звуками двох мов, що змішуються. У морфології та лексиці процеси ідеофонії позначені термінами „діаморфія” та „діалексія” (діасемія) [Селіванова 2011: 211]. У сучасній науці розрізняють два протиставні терміни – інтерференція та інтеркаляція – „вплив на рідне мовлення білінгвів елементів різних рівнів нерідної мови, якою він володіє, що сприймається як іншомовний акцент через розбіжність мовних систем” [Селіванова 2011: 206]. Однак у більшості досліджень обидва явища окреслюють терміном інтерференція, і в багатомовній ситуації характеризують вплив другої/ іноземної мови на першу [Amenorvi 2015].

Питання двомовності набрало нового значення у сучасній українській лінгвістиці, що спричинене мовною ситуацією в Україні та значними міграційними процесами останніх років. Актуальні дослідження О. Шевчук-Клюжевої присвячені питанню двомовності дітей в Україні і зосереджені на взаємодії та співіснуванні української та російської мов [Шевчук-Клюжева 2019; Shevchuk-Kliuzheva 2020]. Науковиця провела масштабне соціолінгвістичне дослідження, яке охопило різні регіони України й у згаданих працях представила окремі аспекти отриманих результатів. Це перша спроба окреслити особливості мовлення дітей із погляду двомовності в українських реаліях.

Тема двомовних українських дітей найбільше досліджена у контексті українсько-англійського білінгвізму з огляду на еміграційні хвилі до США, Канади та Австралії і традиції розвитку рідномовного шкільництва на інших континентах, що вимагало передовсім розуміння особливостей мови та культури [Cummins & Mulcahy 1978; Mykhaylyk & Ko 2010; Mykhaylyk 2013; Mykhaylyk & Ytterstad 2015 та ін.]. Мовна ситуація дітей з України, які живуть у Польщі, стала однією з популярних тем у сучасній польській науці. Одне з перших досліджень було присвячене темі мовлення двомовної молоді у Перемишлі [Dzierżawin 2009]. Сьогодні тривають дослідження у рамках проєктів, пов'язаних із логопедією [Debski, Młyński & Redkva 2020], соціологією [Mucha 2020] тощо, необхідність яких зумовлена проблемами інтеграції українців у польське середовище.

У процесі дослідження важливим аспектом було те, що польськомовний та українсько- та російськомовний інтерв'юери розмовляли з дитиною окремо і лише однією мовою. Такий підхід дає змогу продемонструвати рівень

засвоєння певної мови, а не використання перекладу. Таким чином респонденти намагаються знайти відповідники саме тією мовою, а у випадку лакуни вставляють або вживають слово з другої мови або творять неологізми. Це найбільше помітно на лексичному та морфологічному рівнях. Таким чином опрацювання матеріалу різними мовами дозволяє виявити інтерференції у висловлюваннях та взаємовпливи першої і другої мов.

У дослідженні взяли участь двомовні діти з України, які живуть у Польщі. Їхні сім'ї емігрували протягом останніх десяти років, тобто це представники нової хвилі еміграції. Група охоплювала 30 респондентів, серед яких 13 українськомовних і 17 російськомовних дітей віком 6–7 років, серед них 14 хлопчиків та 16 дівчаток. На основі інтерв'ю з батьками та заповнених ними анкет відомо, що діти походять з моноетнічних та змішаних родин. Мова спілкування вдома українська або російська, мова освіти та середовища – польська. 10% батьків задекларували англійську як важливий компонент у навчанні та розвагах (перегляд розважального контенту, спілкування з англомовними ровесниками, участь в англомовних розвивальних заняттях тощо). Аналіз отриманих даних засвідчив, що ситуацію спілкування неможливо описати як двомовну, оскільки діти контактують зазвичай з 3–4 мовами, що відображається на їхньому ідіолекті.

У частини респондентів засвоєння двох і більше мов відбувалося одночасно, у цьому випадку йдеться про симультанний білінгвізм, в інших друга та наступні мови з'являлися пізніше або лише в окремих ситуаціях, і це окреслено як секвенційна (поступова) двомовність [Hornáčková 2018: 70]. Дослідження показало, що за умови високого рівня володіння обома мовами інтерференція присутня в обох зазначених групах, тому цей фактор надалі не використовуємо як визначальний у нарації двомовних дітей.

Аналіз отриманого матеріалу засвідчив, що процеси інтерференції відбуваються на усіх мовних рівнях. На фонетичному рівні це проявляється у наголошуванні слів та у якості голосних та приголосних звуків. Для обох груп – українсько- та російськомовних респондентів однією з визначальних характеристик є вплив польської мови на наголос. В українській і російській мовах наголос вільний, рухомий або динамічний. У мовленні респондентів спостережено тенденцію до вживання парокситонічного наголосу за аналогією з польською мовою. У мовленні українськомовних дітей: *квітки* /'kvítki/, *їхати* /ji'xati/, *весна* /'vesna/; у російськомовних: *нога* /'nɔga/, *ударился* /uda'rilsa/ та ін. Змін зазнає і система приголосних та голосних. Однак голосні фонемі здебільшого зберігають основні риси. У російськомовних дітей спостерігаємо втрату рис фонемі /i/ (*и*), вона реалізована у мовленні дітей як нелабіалізована голосна переднього ряду високого піднесення замість голосної середнього ряду високого або високо-середнього піднесення. Ця інтерференція може бути обґрунтована як впливом польської, так і укра-

їнської мови, оскільки діти походять з України і мають контакт з українською мовою. У кількох прикладах нарації російськомовних дітей зауважено непослідовне акання, характерне для російської мови, та реалізацію ненаголошеної фонемі, позначеної літерою о, як /ɔ/. Це явище може мати причини лексичні та фонетичні. Лексичні ґрунтуються на засвоєнні подібних лексем польської мови і впливі вимови на реалізацію в рідній мові. Фонетичні причини можуть критися у неправильному наголошуванні, яке є визначальним для вимови звуків /a/ та /ɔ/ у наголошеній чи ненаголошеній позиції, наприклад слово *помог* реалізовано як /rɔtɔk/ замість нормативної вимови /pamɔk/. Незважаючи на відмінності якості фонемі /ɔ/ у польській мові (голосна заднього ряду низького піднесення) та в українській і російській, у мовленні обох груп дітей збережені риси цієї фонемі з першої мови (L1).

Щодо приголосних, існують риси індивідуального мовлення, які доцільно описати у дослідженні окремих ідіолектів, застосовуючи методіку *case study*. Ми наведемо та проаналізуємо типові приклади реалізації фонем, якість яких зазнала змін під впливом інших мов. В українськомовних дітей помітна тенденція до оглушення гортанної приголосної г /h/ і наближення її вимови до глухої /x/: *грається* реалізовано як /xraɟetsʲa/ у кількох висловлюваннях. Послідовну зміну спостережено у реалізації сонорних щілинних твердої та м'якої /l/, характерних для української та російської мов. У вимові відзначаємо тенденцію уподібнення зазначених фонем до ротової піднебінної фонемі /l/, яка притаманна сучасній польській мові, що засвідчує вимова таких слів як в українській: *листки, колесо, лікаря* та ін.; у російській: *колесо, любить* та ін. У дієслівних формах минулого часу і в російській, і в українській мовах тверда фонема /l/ реалізовується як /w/ під впливом польської мови: рос. *поехал* /pɔɟɛxaw/; укр. *пішли* /pʲiʃwʲ/. Зазнають впливу шиплячі та свистячі приголосні. В українськомовних дітей змінюється реалізація м'якої /sʲ/, яка в українській мові є щілинною передньоязиковою, у вимові вона набирає рис польської /ɕ/ – щілинної середньоязикової. Це явище зафіксовано у лексемах *осінь, листя, свято*. В українськомовних дітей послідовно спостерігаємо тенденцію до пом'якшення шиплячих, зокрема приголосної /ʃ/. Оскільки це фонетичне явище розповсюджене в Україні, вважаємо це впливом російської мови та окремих діалектів. Лексему *лікар* фонетично адаптовано до подібних російських слів з кінцевим м'яким /rʲ/ – /lʲikarʲ/, що оцінюємо як інтерференцію з російської.

З огляду на відмінності інтонування речень у польській, українській і російській мовах у записаних нараціях респондентів і першою, і другою мовою помітні окремі впливи. Для докладного аналізу таких відмінностей необхідно було б здійснювати додаткове дослідження із використанням технологій та спеціальної методіки. З-поміж інших за інтонацією вирізнялися записи двох респондентів: дівчинка Я. народилася та кілька років жила у Львові, розмов-

ляє з характерною регіональною інтонацією, яка відрізняється від інтонування мовлення в інших регіонах України; у мовленні другого респондента В., який у родині розмовляє двома мовами – українською з мамою та російською з батьком, ходить до польського садка, а весь розважальний контент дивиться та слухає лише англійською. Його мовлення російською мовою характеризується інтонуванням, притаманним саме англійській мові².

На лексичному рівні інтерференція з одного боку найбільш помітна, однак якщо йдеться про контакт трьох подібних мов, часто виникає проблема із визначенням джерела інтерференції. Уживання слів з різних мов у нарації свідчить про їхні взаємовпливи, і це по-іншому виявлено в російськомовних та українськомовних респондентів. У мовленні українськомовних і російськомовних зафіксовано слово *ровер* у різних формах – *ровер / на роверику / на роვეжу*. В українській мові цю лексему вживають у деяких наддністрянських діалектах як запозичення з польської, тому вона може бути присутня у мовленні дітей як елемент першої мови, однак для більшості це слово засвоєне з польської як мови середовища. Натомість у російськомовних це однозначно запозичення з польської у процесі засвоєння другої мови. Наведені приклади засвідчують уживання відмінювання за взірцем польської мови – *на роვეжу*, пол. ‘*na rowerze*’ та, з іншого боку, вживання української словотвірної моделі у процесі відмінювання запозичення – *на роверику*, пол. ‘*na rowerku*’. Робота з історіями та відповіді на запитання продемонстрували, що в обох групах спостерігається вживання польських відповідників на означення пір року: замість укр. *осінь* / рос. *осень* респонденти вживають пол. *jesień* та творять під впливом запозичення прислівник *восени* замість нормативного *восени*.

Лексема *бинт* та похідні від неї слова у більшості записаних нарацій зазнали змін. В українськомовних респондентів зафіксовано такі варіанти: *забандував, забандували, бінт*. Дієслівні форми утворено від польського слова *zabandażować* та адаптовано до української структури дієслів минулого часу. Форму іменника *бінт* та дієслово *забінтовав (ножку)* запозичено з російської мови. У російськомовних респондентів зафіксовано наступну адаптацію запозичення з польської: *бандаж, забандажил (ногу)*. В обох групах опитаних конструкції укр. *подарувати мамі* / рос. *подарить маме* під впливом польської структури *dać matie* реалізовано як: укр. *дала мамі, дали мамі* / рос. *дали маме*, що засвідчує автоматизацію структури з другої мови та її адаптацію у певній мовній ситуації у першій.

Серед лексем, позначених впливом польської мови, у мовленні українськомовних дітей слід зазначити: *поткнувся / ніткнувся* – ‘*potknął się, zasa-*

² Приклад мовлення респондента В. демонструє, як усі контактні мови впливають на нарацію першою (рідною) мовою на всіх рівнях. Такий взірець мовлення важливо проаналізувати як окремий випадок (*case study*) із використанням технічних засобів, щоб ретельно описати риси всіх контактних мов у дитячому мовленні.

дила – ‘zasadziła’, соньце – ‘słońce’, доктор – ‘doktor’³. Під впливом російської: велік – розмовний варіант від ‘велосипед’, розовий – ‘розовий’, мальчик – ‘мальчик’, рішив – ‘решил’, ударився об ножку – ‘ударился об ножку’, поцарапав – ‘поцарапал’, листья – ‘листья’, цвєти – ‘цветы’, звонив – ‘звонил’, іграги в мяч – ‘играет в мяч’.

У мовленні російськомовних респондентів найчастіше траплялися такі приклади інтерференції з польської: каляровые листья – ‘kolorowe liście’, каляровые дерева – ‘kolorowe drzewa’, заход соньца – ‘zachód słońca’, подливаает их (цвєты) – ‘podlewać kwiatki’, зналезва – утворено від польської дієслівної форми ‘znalazła’ замість рос. *нашла*), лексеми *sadzonki, spodnie, urodziny* ужито замість відповідників у першій мові. Запозичення з української мови на лексичному рівні: *всє розквітает* – ‘все розквітає’, *червоные* – ‘червоні’ (вживання таких прикметників як *каляровые, червоные*, адаптованих до морфологічної системи російської мови, викликає труднощі у визначенні мови-джерела інтерференції, оскільки подібні прикметники існують у польській та українській мовах), *збирает цвєточки* – ‘збирає квіточки’, *споткнувся* – ‘спіткнувся’, *з мальчиком* – ‘з хлопчиком’, *квіточки* – ‘квіточки’.

Із лексичного погляду особливу зацікавленість викликали нарації двох респондентів: М., який походить з двомовної українсько-російської сім’ї та розмовляє суржилом, не розрізняючи українського та російського кодів, і, крім цього, уживає полонізми, адаптовані фонетично і граматично до однієї з мов. Друга респондентка К. походить з аналогічної сім’ї, однак в родині спілкуються здебільшого польською, яка домінує у мовленні дитини. Під час висловлювання дівчинка також не розрізняє мовних кодів і не змінює їх ні у спілкуванні польською, ні українською. У її нарації яскраво виражене безрефлексійне змішування кодів (code-mixing) трьох мов на усіх мовних рівнях. Це передовсім зумовлено непослідовним використанням різних мов батьками у спілкуванні в родині загалом та з дитиною зокрема, що має глобальне значення – впливає на мовну та етнічну ідентифікацію дитини.

Відповідаючи на додаткові запитання або під час неформальної розмови, діти з обох груп уживають окремі слова з англійською мови, зокрема, назви кольорів, іграшок, частин одягу тощо, що підтверджує присутність цієї мови передовсім в освітньому компоненті.

На морфологічному рівні інтерференція виявляється у змішуванні форм лексем з різних мов. Це явище спостережено у всіх відмінюваних частинах мови. Діти з обох груп плутають особові займенники *вона /она /она, він /он /он, вони /они /они /оне*. Це передовсім зумовлено подібність форм займенників у трьох слов’янських мовах. В інтерференції польської та російської у цьому

³ Аналіз висловлювання дозволив визначити, що лексема *доктор* з’явилася в рідній мові респондента під впливом польської мови, оскільки ситуація прийому в лікаря для дитини була знайома саме у польському контексті.

випадку важливе значення відіграє зазначена вище проблема з наголосом, що впливає на реалізацію особових займенників. Також зафіксовано неправильне вживання їхніх відмінкових форм: *пошли до мамы и дали им вот эти цветочки* (ім замість ей). Загалом у висловлюваннях першою мовою та порівняння їх з аналогічними висловлюваннями польською мовою засвідчили проблему у багатомовних дітей із граматичною категорією чоловічо-особових та неособових форм, яка притаманна польській мові. Аналіз мовного матеріалу показав, що ця категорія у дітей з України, на відміну від польських ровесників, не закодована на належному рівні, і вони допускають помилки у вживанні займенників *oni / one* і відповідно у творенні закінчень у процесі відмінювання дієслів та прикметників польською мовою. У нарації українською чи російською мовою інколи вони переносять нечоловічо-особові форми, зокрема вибираючи форму займенника *one* та вживаючи в українській мові ненормативні закінчення прикметників у множині: *червоне квіточки* замість *червоні* тощо. Морфологічна інтерференція часто тісно пов'язана з лексичною, наприклад, адаптація наведених вище прикметників *каляровый, червоний* до структури російських прикметників, або навпаки адаптація російських прикметників *розовая, жёлтая* до структури польських або українських форм – *розова, жёлта*. З огляду на подібність форм прикметників у двох контактних мовах, важко однозначно визначити джерело інтерференції.

Наслідком змішування кодів контактних мов є помилки у відмінкових формах та відмінкових закінченнях іменників, які присутні в українсько- та російськомовних респондентів. Інтерференції у мовців першої групи під впливом російської мови: *листя не обпали* (вживання збірного іменника у формі множини і узгодження з ним форми дієслова), *іграти в м'яч* замість форми *гратися м'ячем* (інтерференція на лексичному на граматичному рівнях), неправильне відмінкове закінчення з *мамой* – *'с мамой'*, *своим братем* – *'swoim bratem'*. Уживання родового відмінка замість знахідного у словосполученні *квіточок поливали* (нормативне *підливали квіточки*), ймовірно, є наслідком відмінностей уживання цих відмінкових форм у польській та українській мовах, хоча саме цей приклад не є прямою аналогією. У ситуації невпевненості у правильності форми, респонденти вживають слова та вирази у називному відмінку, як наприклад: *на Святой Николай шестого числа*.

Неправильна форма іменника часто зумовлена вживанням невідповідних прийменників. Інтерференція у використанні прийменників зафіксована і у першій, і в другій, тобто польській мові. Загалом прийменникові структури – проблемна тема у вивченні іноземних мов. У випадку засвоєння другої мови у дитячому віці це також спричинює змішування кодів. Це явище зафіксовано у респондентів обох груп і помічено впливи як польської так і української чи російської: *поткнувся о каміння* замість *спіткнувся об камінь*, *з мальчиком* – уживання прийменника *з* замість *с* під впливом української

або польської мови, *зо своїм братом* – творення прийменника *зо* шляхом поєднання російського *со* і польського *ze*. У групі російськомовних дітей часто уживаним є прийменник *до*, що може бути спричинене впливом української або польської: *до доктора* – ‘*do doktora*’, *до дому* – ‘*do domu*’, *до мамы* – ‘*do tatu*’.

Міжмовна інтерференція помітна й у творенні дієслівних форм. Вище ми наводили лексичні приклади адаптації росіянізмів до дієслівних форм української мови *рішив*, *ударився*, *звонив*. У російськомовних респондентів зафіксовано такі дієслівні форми, утворені під впливом української: (1) форми із українськими формотворчими афіксами та закінченнями *впав* – ‘*впав*’, *споткнувся* – ‘*спіткнувся*’, *сривають* – ‘*зривають*’; (2) дієслівні основи адаптовані до морфологічної системи російської мови: *збирает* – ‘*збирає*’, *хотила* – ‘*хотіла*’, *выглядает* – ‘*виглядає*’, *седает* – ‘*сідає*’ тощо. Інші зафіксовані неправильні форми дієслів не є наслідком прямої інтерференції, однак можуть виникати з умов проживання в чужомовному середовищі та обмеженому контакті з першою мовою у щоденній комунікації. Наведемо кілька прикладів таких форм з обох груп: *ідець* замість *іде*, *дари* замість рос. *дарит* і укр. *дарує*, *любє* замість укр. *любить*. Інтерференція польської мови спостерігається у таких формах: *не паментая* – ‘*nie pamiętam*’, *зервала* – ‘*zerwała*’, *ехав* – ‘*jechał*’, *подлеваєт* – ‘*podlewa*’, *засадила* (квіточки) – ‘*zasadziła*’, *забандував / забандували / забандажил* – ‘*zabandażował / zabandażowali*’ тощо.

На синтаксичному рівні інтерференція помітна у структурі речень та порядку слів, який уподібнюється до структури польського синтаксису. Респонденти часто вживають короткі та односкладні речення, останні використовуючи за аналогією до польських структур, в яких пропущено підмет, виражений особовим займенником. Це одна із примітних рис у російсько-і українськомовних респондентів. Наведемо кілька прикладів висловлювань для унаочнення: *Тримався ноги. Подрав коліно. До лікаря. Зробив гіпс; Спочатку він їхав, потім піткнувся об камінь. Впав; Потім поливала їх з хлопчиком. Получилися квіти; Очень упал, и у него попортился велосипед; Поломал себе ногу и ему пришлось положить гипс на ногу.*

Отже, аналіз висловлювань респондентів на основі історій у картинках засвідчив інтерференцію у мовленні дітей дошкільного віку, спричинені їхнім перебуванням у іншомовному просторі та уживанням двох і більше мов у щоденній комунікації. Дослідження показало, які мовні риси виникають під впливом контактних мов на усіх рівнях і як відображаються у вимові, лексиконі, вмінні будувати окремі речення та цілісні висловлювання. Перемикання мовних кодів спричиняє їх змішування у нарації та трансфер, як позитивний, так і негативний, з однієї мови в іншу. Проведений аналіз підтвердив факт інтерференції другої чи інших іноземних мов на першу (L1). Примітно, що у декларованій першій мові респондентів зафіксовано взаємні запозичення

та впливи української та російської мов, які виникають внаслідок змішування кодів передовсім у домашньому спілкуванні, що підтверджують дані анкет (різні мови спілкування батьків, контакти з бабусями та дідусями тощо). Безумовно мова середовища та освіти, у нашому випадку польська мова, домінує у темах і ситуаціях, пов'язаних із життям дітей у Польщі, у яких вони або беруть безпосередню участь, або які відомі їм із загального контексту.

Загалом дослідження мовлення українських дітей різних вікових груп та багатомовних українських дітей, які живуть за кордоном, – це одне з актуальних питань не лише у сучасному мовознавстві та лінгводидактиці, а й шкільництві загалом, оскільки наукові напрацювання накреслюють напрями розвитку дидактики з метою розвитку і збереження української мови в іншомовному середовищі.

Список використаної літератури

- Селіванова О., *Лінгвістична енциклопедія*, Полтава: Довкілля-К 2011.
- Шевчук-Клюжева О., *Діти-білінгви: світовий досвід і українські реалії*, [в:] „Українська мова”, 2019, № 2, с. 125–131.
- Amenorvi C.R., *Bilingualism and interference: A case study of ellipsis among some coordinate bilinguals*, [in:] “African Journal of Applied Research”, 2015, vol. 2, no. 2, pp. 117–125.
- Cummins J., Mulcahy R., *Orientation to Language in Ukrainian-English Bilingual Children*, [in:] „Child Development”, 1978, vol. 49, no. 4, pp. 1239–1242.
- Debski R., Młyński R., Redkva M., *The phonological skills of bilingual preschool children speaking Polish and Ukrainian in Poland*, [in:] “International Journal of Bilingual Education and Bilingualism”, 2020, electronic source: <https://doi.org/10.1080/13670050.2020.1791047>.
- Dzierżawin K., *Bilingwizm polsko-ukraiński. Badania wśród młodzieży uczącej się w Przemysłu*, [w:] „Київські полоністичні студії”, 2009, т. XV, с. 425–436.
- Gardner-Chloros P., *Code-switching*, Cambridge: Cambridge University Press 2009.
- Hornáčková Klapicová E., *Acquisition of meaning in bilingual children: Interference, translation and errors*, [in:] „Topics in Linguistics”, 2018, 19 (1), pp. 69–81.
- Mucha J., *Rola instytucji kultury w procesie integracji polskiej i ukraińskiej społeczności. Raport z badań pilotażowych w Krakowie*, Kraków: Wydawnictwo MIK, 2020.
- Mykhaylyk R., *Bilinguals vs. Monolinguals*, [in:] „Studia Linguistica”, 2013, 67 (1), pp. 101–122.
- Mykhaylyk R., Ko H., *Optional scrambling is not random: Evidence from English-Ukrainian acquisition*, [in:] *Variation in the Input: Studies in the Acquisition of Word Order*, eds. M. Anderssen, K. Bentzen, M. Westergaard, 2010, pp. 241–270.
- Mykhaylyk R., Ytterstad E., *Directionality of Cross-Linguistic Influence: Which Referring Choices do Bilingual Ukrainian-English Children Make?*, [in:] “International Journal of Bilingualism”, 2015, electronic source: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/1367006915603824?journalCode=ijba>.
- Romaine S., *Bilingualism*, Oxford: Wiley–Blackwell 1995.

- Selinker L., *Interlanguage*, [in:] „International Review of Applied Linguistics in Language Teaching”, 1972, 10/3, pp. 209–231.
- Shevchuk–Kliuzheva O., *The sociolinguistic aspect of Ukrainian Russian child bilingualism on the basis of a survey of Ukrainian families*, [v:] “Cognitive Studies / Études cognitives”, 2020 (20), electronic source: <https://ispan.waw.pl/journals/index.php/cs-ec/article/view/cs.2323/6061>.
- Weinreich U., *Languages in Contact: Findings and Problems*, Paris–New York: Mouton Publishers, the Hague, 1970.
- Wells Lindfors J., *Children’s language and learning*, New Jersey: Prentice-Hall, 1980.

Spysok vykorystanoi literatury [References]

- Selivanova O., *Linhvistychna entsyklopediia [Linguistic Encyclopedia]*, Poltava: Dovlillia-K 2011.
- Shevchuk–Kliuzheva O., *Dity-bilinhvy: svitovyi dosvid i ukraïnski realii [Bilingual children: world experience and Ukrainian realities]*, [v:] „Ukrainska mova”, 2019, no. 2, s. 125–131.
- Amenorvi C.R., *Bilingualism and interference: A case study of ellipsis among some coordinate bilinguals*, [in:] “African Journal of Applied Research”, 2015, vol. 2, no. 2, pp. 117–125.
- Cummins J., Mulcahy R., *Orientation to Language in Ukrainian-English Bilingual Children*, [in:] “Child Development”, 1978, vol. 49, no. 4, pp. 1239–1242.
- Debski R., Młyński R., Redkva M., *The phonological skills of bilingual preschool children speaking Polish and Ukrainian in Poland*, [in:] „International Journal of Bilingual Education and Bilingualism”, 2020, electronic source: <https://doi.org/10.1080/13670050.2020.1791047>.
- Dzierżawin K., *Bilingwizm polsko-ukraïnski. Badania wśród młodzieży uczącej się w Przemysłu [Polish-Ukrainian bilingualism. Research among young people studying in Przemysl]*, [w:] „Kyivski polonistychni studii”, 2009, t. XV, s. 425–436.
- Gardner-Chloros P., *Code-switching*, Cambridge: Cambridge University Press, 2009.
- Hornáčková Klapicová E., *Acquisition of meaning in bilingual children: Interference, translation and errors*, [in:] “Topics in Linguistics”, 2018, 19 (1), pp. 69–81.
- Mucha J., *Rola instytucji kultury w procesie integracji polskiej i ukraïńskiej społeczności. Raport z badań pilotażowych w Krakowie [The role of cultural institutions in the process of Polish integration and the Ukrainian community. Report on pilot studies in Krakow]*, Kraków: Wydawnictwo MIK, 2020.
- Mykhaylyk R., *Bilinguals vs. Monolinguals*, [in:] “Studia Linguistica”, 2013, 67 (1), pp. 101–122.
- Mykhaylyk R., Ko H., *Optional scrambling is not random: Evidence from English-Ukrainian acquisition*, [in:] *Variation in the Input: Studies in the Acquisition of Word Order*, eds. M. Anderssen, K. Bentzen, M. Westergaard, 2010, pp. 241–270.
- Mykhaylyk R., Ytterstad E., *Directionality of cross-linguistic influence: Which referring choices do bilingual Ukrainian-English children make?*, [in:] “International Journal of Bilingualism”, 2015, electronic source: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/1367006915603824?journalCode=ijba>.
- Romaine S., *Bilingualism*, Oxford: Wiley-Blackwell, 1995.

-
- Selinker L., *Interlanguage*, [in:] „International Review of Applied Linguistics in Language Teaching”, 1972, 10/3, pp. 209–231.
- Shevchuk-Kluzheva O., *The sociolinguistic aspect of Ukrainian Russian child bilingualism on the basis of a survey of Ukrainian families*, „Cognitive Studies / Études cognitives”, 2020 (20), electronic source: <https://ispan.waw.pl/journals/index.php/cs-ec/article/view/cs.2323/6061>.
- Weinreich U., *Languages in contact: Findings and problems*, Paris–New York: Mouton Publishers, the Hague, 1970.
- Wells Lindfors J., *Children’s language and learning*, New Jersey: Prentice-Hall, 1980.